

Institut Filologii Polskiej UMCS  
Lublin

HALINA PELCOWA

*Interferencja leksykalna  
w gwarach Lubelszczyzny wschodniej*

---

L'interférence lexicale dans les patois de la partie orientale  
de la région de Lublin

Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie zagadnień związanych z interferencją leksykalną, zachodzącą na płaszczyźnie kontaktów między różnymi dialektami, językami i kulturami. Przedmiotem zainteresowania są wyrazy gwarowe<sup>1</sup>, należące do różnych etnicznie systemów językowych, używane wariantywnie zarówno przez mieszkańców jednej wsi, jak i całego badanego regionu.

Interferencję rozumiemy tu jako zjawisko polegające na wzajemnym przenikaniu się elementów językowych należących do różnych odmian terytorialnych i różnych płaszczyzn języka. Możemy o niej mówić jedynie wówczas, gdy mamy do czynienia z procesami językowymi zachodzącymi w komunikacji językowej co najmniej bilingwalnej. Podstawowym zaś warunkiem zaistnienia na danym terenie zjawiska interferencji jest wytworzenie się na określonym etapie rozwoju różnych etnicznie grup ludnościowych takiej sytuacji społeczno-politycznej i kulturowej, w której dane grupy etniczne są zdolne najpierw opanować minimum dwa różne systemy językowe, a następnie — w toku bezpośredniej komunikacji językowej — systemami tymi umieć się biegle posługiwać (K. Dejna 1979, 36–37; 1990, 61–66; 1991, 5–12; U. Weinreich 1979, 22; S. Warchoł 1989, 1–12; F. Czyżewski 1984, 65;

---

<sup>1</sup> Wykorzystano tu współczesny materiał terenowy zebrany przez autorkę artykułu w latach 1976–1997. Por. też: H. Pelcowa 1985; 1994.

1988, 87 i inne opracowania). Jednak, jak słusznie zauważa K. Dejna, „[...] miejscem dokonywania się tak określonego przez Weinreicha kontaktu jest świadomość jednostki dwujęzycznej, a nie miejsce spotykania się ludzi mówiących różnymi językami, np. zakład wielkoprzemysłowy czy wieś, w której osiedliły się »grupy regionalne«, mówiące gwarami z różnych stron kraju” (K. Dejna 1990, 64). Koniecznym zatem warunkiem interferencji językowej w danej gwarze jest powstanie sytuacji bilingwalnej, z tym że warunki takie zachodzą zarówno w bezpośrednich kontaktach językowych ludności różnojęzycznej, np. polskiej i ukraińskiej, jak i w warunkach zetknięcia się ze sobą różnych gwar, należących do tego samego języka, jak również w kontaktach gwary lub różnych gwar i języka ogólnonarodowego. Językiem-biorcą jest w takiej sytuacji „[...] zazwyczaj język tej grupy etnicznej, która z różnych przyczyn reprezentuje niższy poziom w rozwoju społeczno-kulturalnym, jest mniej dynamiczna bądź też znalazła się na danym etapie historii w językowej i kulturowej izolacji” (S. Warchoł 1989, 4).

Należy przy tym podkreślić, że nie pojmujemy interferencji jako procesu zamkniętego, ale jest to zjawisko żywe, dokonujące się powoli i trwające w gwarach nieprzerwanie. Na badanym terenie zachodziło ono od bardzo dawna, od wielu wieków. Zjawisko interferencji językowej w ogóle, w szczególności także interferencji leksykalnej, należy bowiem traktować wielostronnie, a przede wszystkim, rozumieć je, twierdzi S. Warchoł, „jako swoisty proces historyczny, o charakterze na wskroś dynamicznym i jednocześnie uwarunkowany względami socjolingwistycznymi. Oczywiście w ocenie systemowości zjawisk interferencyjnych, odnoszących się zarówno do interferencji zewnętrzno-, jak też wewnętrznojęzycznych, trzeba brać pod uwagę głównie te elementy innowacyjne powstałe w wyniku interferencji, które istnieją w układzie poziomym, czyli te, które są możliwe do porównania z innymi jednostkami żywych języków i gwar. Tylko dzięki temu można też określić zjawiska językowe odpowiednio geograficznie zlokalizować” (S. Warchoł 1989, 5–6).

Interferencja zachodzi zatem na różnych etapach rozwoju języka i na każdym obszarze gwarowym, z tym że najwyraźniej zawsze zaznacza się na terenach pogranicznych, o skomplikowanych zazwyczaj stosunkach ludnościowych w przeszłości. Na pograniczach w wyniku przemian politycznych, etnicznych itp. procesy integracyjne, a tym samym i wszelkie zmiany w języku mieszkającej tam ludności, zachodzą szybciej. Takim obszarem jest wschodnia część makroregionu lubelskiego (województwa: białkopodlaskie, chełmskie oraz wschodnia część zamojskiego), czyli gwary zgrupowane na wschód od linii Międzyrzec Podlaski–Parczew–Krasnystaw–Zamość–Tomaszów. Charakter pograniczny tego terenu wyraża się w bardzo silnych

w przeszłości (do roku 1945) kontaktach ludności polskiej i ukraińskiej, mieszkającej obok siebie, często w jednej wsi (por. W. Kuraszkiewicz 1932, 273–324). Gwary tego regionu stanowiące obszar stykania się i wzajemnego przenikania różnych kultur i języków, uwikłane przy tym w szeroki kontekst uwarunkowań pozajęzykowych (etnicznych, historycznych, politycznych, administracyjnych, religijnych, etnograficznych, gospodarczych), dają ciekawy obraz współistnienia elementów językowych, należących do trzech ugrupowań dialektalnych: małopolskiego, mazowieckiego i tzw. polszczyzny kresowej, pozostającej pod przemożnym wpływem gwar ukraińskich. Konkurujące ze sobą polonizmy, ukrainizmy, częściowo też białorutenizmy, uzupełniając się wzajemnie i przenikając, pokazują wyraźne zróżnicowanie terenowe, stanowiące świadectwo wielowiekowej wspólnoty leksykalnej i pokrewieństwa językowego, wynikającego zarówno z uwarunkowań genetycznych (wspólne dziedzictwo prasłowiańskie), jak i geograficznych (sąsiedztwo terytorialne). Odrębność gwar tego regionu polega przede wszystkim na wzmoczonej wariantowości na wszystkich płaszczyznach języka, rozumianej wieloaspektowo. Mały tu dwujęzyczność zarówno w sensie zewnętrznym (dwie gwary, dwa języki), jak i wewnętrznym (gwara i język ogólnopolski). Lubelszczyzna wschodnia jest bowiem niezwykle ciekawym obszarem kontaktów dialektu małopolskiego z mazowieckim oraz gwar polskich z ukraińskimi. Cechy tych dialektów wzajemnie się uzupełniają, tworząc ciekawą mozaikę różnorodnych form i wyrazów zarówno przeciwstawnych sobie geograficznie, jak i notowanych obocznie, często nawet u tego samego informatora. Na badanym terenie mieszanie się ludności różnojęzycznej, polskiej i ukraińskiej powodowało, że mieszały się także cechy językowe. Zwyciężały właściwości dialektalne jednego lub drugiego systemu etnicznego. Zjawisko to zarówno obecnie, jak i w przeszłości było łatwiej uchwytnie i wyrazistsze w zakresie zjawisk systemowych niż w zakresie leksyki, narażonej w większym stopniu na wpływ wielu czynników zewnętrznych.

Współcześnie do tej mieszaniny ludnościowo-kulturowej dochodzą zmiany cywilizacyjne, które w równej mierze jak procesy etniczne, historyczne itp. wpływają na zmianę oblicza językowego tego regionu. Do rywalizacji gwarowych cech polskich i ukraińskich dołączył bowiem, na badanym terenie, znaczny wpływ na gwary polszczyzny ogólnej, która stała się kolejną i znaczącą siłą dokonujących się zmian, stawiając przy tym cechy gwarowe, niezależnie od ich przynależności regionalnej, na gorszej pozycji, z niższą rangą społeczną. Stąd też niezwykle często pojawiający się ujemny rodzaj wartościowania, określający wiele form i wyrazów jako dawne i stare, używane tylko przez niewykształconych mieszkańców wsi.

Podłoże procesów interferencyjnych, szczególnie wyraziście uwidocznione

na płaszczyźnie leksykalnej, tkwi w wariantywności, czyli wielości wyrazów gwarowych, a tym samym możliwości wyboru jednego z nich. To wariantywność prowadzi do konkurowania różnych nazw i pozwalała nam wybrać taką, którą uznajemy za najlepszą. Na badanym terenie mamy wzmogoną wariantywność leksykalną zarówno na płaszczyźnie lokalnej (w obrębie jednej wsi), a nawet u jednego użytkownika gwary, np. *oset*<sup>2</sup> : *bodziak* 'chwast, oset: *Cirsium arvense*', *pogrzebacz* : *kruczek* : *haczyk* 'pogrzebacz do poprawiania ognia w piecu', *plachta* : *radno* : *raduszka* 'plachta do noszenia trawy', *raby* : *graniasty* 'różnobarwny', *tolkacz* : *tlukacz* : *walek* : *walok* 'tłuczek do ziemniaków', *uziory* : *knowie* 'dolna część snopa', jak i regionalnej (H. Pelcowa 1994, 95–100; 1995, 155–166), która przejawia się zróżnicowaniem słownikowym o szerokim zasięgu geograficznym, zachodzącym wewnątrz dialektu lub mniejszego obszaru gwarowego (np. zlokalizowane na północnym wschodzie Lubelszczyzny *przewiąsło* — w części środkowo-wschodniej *pas* i *pojas*, a na południowym wschodzie *przewrósło* 'powrósło do wiązania snopów zboża'; na północnym wschodzie *krążek* — na południowym wschodzie *tluczek* i *kalatuszka* 'tłuczek do ubijania masła w maślnicze'; na północnym wschodzie *kruczek* — na południowym wschodzie *hak*, *haczyk* 'pogrzebacz do poprawiania ognia w piecu', a także na północnym wschodzie *ruzdwo*, a w części środkowej i południowej: *kolęda*, *boże narodzenie* i *godnie święta* 'święta Bożego Narodzenia')<sup>3</sup>. Obserwujemy rywalizujące ze sobą dwie, czasem trzy nazwy, o zróżnicowanej przynależności dialektalnej. Z jednej strony są to różne nazwy gwarowe polskie i ukraińskie (np. *boisko*, *bojowisko*, *klepisko* i *tok* 'miejsce w stodole, gdzie się młóci zboże', *chaber* i *woloszka* 'chwast, chaber: *Centaurea cyanus*', *drapak* i *okorak* 'stara zdarta miotła z gałęzi', *dzierżak* i *cepilno* 'kij u cepów, który się trzyma w ręku', *plachta* i *radno* 'plachta do noszenia trawy'), z drugiej różne nazwy gwarowe (bez względu na ich przynależność dialektalną) i nazwa ogólnopolska (np. *chusty*, *szmaty* i *bielizna* 'brudna bielizna przeznaczona do prania', *chwoszczka*, *sosenka* i *skrzyp* 'chwast, skrzyp polny: *Equisetum arvense*', *kiszka* i *kaszanka* 'kaszanka', *pasowisko*, *wygon* i *pastwisko* 'pastwisko', *siny* i *niebieski* 'niebieski — o kolorze').

Interferencja leksykalna zachodzi w różnych sytuacjach językowych.

1. Na płaszczyźnie czysto leksykalnej, przy rywalizacji różnych etymologicznie gwarowych nazw polskich i ukraińskich, np. *balyja* — *żlukto* — *zolnik* 'drewniane naczynie z klepek służące dawniej do zaparzania bielizny w ługu',

<sup>2</sup> Przykłady podajemy w zapisie ortograficznym.

<sup>3</sup> Szczegółowe zasięgi cytowanych nazw zob. F. Czyżewski 1986; H. Pelcowa 1985; 1994; MAGP i ogólnopolskie monografie leksykalne.

*betki* — *grzyby* — *huby* 'nazwa ogólna grzybów, oprócz prawdziwka', *blacha* — *odkładnia* — *polica* 'odkładnica pługa', *blat* — *płocha* — *berdo* 'grzebień do przybijania wątku w warsztacie tkackim', *blawat* — *chaber* — *wołoszka* 'chwast, chaber: *Centaurea cyanus*', *górką* — *przeżer* — *wyszki* 'strych nad oborą', *niedoperz* — *gacek* — *nocka* — *letuszczaja mysz* 'nietoperz, zwierzę z rzędu Chiroptera', *nowina* — *karczunek* 'pole po wykarczowanym lesie', *piasta* — *klódka* — *puszka* — *glówka* 'część środkowa koła wozu', *płozy* — *sanki* — *kopance* 'płozy sań', *pysk* — *morda* 'pysk krowy', *rajtak* — *przetak* — *rzeszoto* 'rodzaj sita z większymi otworami do oczyszczania ziarna', *szafarnia* — *skrzynia* — *paka* — *zasiek* 'skrzynia w komorze na ziarno lub mąkę', *warzocha* — *opolonik* 'łyżka drewniana', *żrenica* — *panienka* — *lalka* — *człowieczek* 'żrenica oka', *źródło* — *krynica* 'źródło', czy też wyłącznie polskich, w tym różnych gwarowych i nazwy ogólnopolskiej, np. *brama* — *wrota* — *wierzeje* — *drzwi* 'drzwi stodoły', *kółko* — *prządka* — *wózek* — *kołowrotek* 'kołowrotek — narzędzie do mechanicznego przedzenia lnu', *sagan* — *baniak* — *garnek* 'żeliwny garnek do gotowania', *słota* — *plucha* — *flaga* 'długotrwały deszcz'.

2. Na płaszczyźnie fonetycznej lub morfologicznej przy realizacji różnych wariantów wymówieniowych, np. *bodziak* — *bodak* — *bodiak* 'chwast, osiet: *Cirsium arvense*', *chomik* — *chomiak* — *choma* 'chomik pospolity: *Cricetus cricetus*', *czosnek* — *czosnyk* 'czosnek: *Allium sativum*', *latacz* — *latać* 'kaczeniec: *Caltha palustris* L.', *okłot* — *okolot* 'snop słomy omłócony cepami', *styk* — *istyk* — *hustyk* 'narzędzie do zgarniania ziemi z odkładnicy pługa', *walek* — *wałok* 'tłuczek do ziemniaków', *bobowinie* — *bobowiny* 'pędy bobu', *brukiew* — *brukwa* 'warzywo, brukiew: *Brassica napus*', *cepilno* — *cepidło* — *cepisko* 'kij u cepów, który trzyma się w ręku', *gryka* — *reczka* — *hreczka* 'roślina uprawiana na kaszę: *Fagopyrum esculentum*', *marchwinie* — *marchwiny* — *marchwianka* 'zielona nać marchwi', *wilga* — *wywilga* 'ptak: *Oriolus oriolus*', *zapolnica* — *zapolnica* — *zapolina* 'przegroda z desek oddzielająca w stodole zapole od klepiska'. Mamy tu często taką sytuację, że trudno jest dokładnie, a także jednoznacznie określić czy mamy do czynienia jedynie z różną realizacją cechy fonologiczno-fonetycznej lub morfologicznej, czy też nastąpiła już całkowita leksykalizacja i rywalizują ze sobą dwa różne wyrazy.

3. Na płaszczyźnie leksykalnej i jednocześnie fonetycznej lub leksykalnej i morfologicznej, np. *drygle* — *drygli* — *drahli* — *galareta* — *kwaszeliny* 'galareta z nówek wieprzowych', *jeżyny* — *jażyny* — *ożyny* — *wużyny* — *dziady* 'jeżyny, owoce rośliny *Rubus*', *moloducha* — *młoducha* — *molodycia* — *panna młoda* — *pani młoda* 'panna młoda', *rzucić* — *rucić* — *kidnąć* — *kinąć* 'rzucić, np. kamieniem', *trzoda* — *czereda* — *hurma* — *tabun* — *stado*

'stado bydła', *zebra* — *ziobra* — *schaby* — *chabory* 'zebra u człowieka', *donica* — *makutra* — *makownica* — *wierciocha* — *wiertacha* 'gliniana miska, w której uciera się mak', *piewień* — *piweń* — *piewnik* — *pietuch* — *kogut* 'samiec kury domowej', *walek* — *walok* — *tluczek* — *tluczok* — *tlukacz* — *tolkacz* — *kalatuszka* 'tluczek do ziemniaków', *kiczka* — *kiczak* — *kitka* — *kitacz* — *strzecha* — *strzeszak* — *zastrzeszak* — *ostrzeszak* — *ostryszanyk* — *chlostacz* 'snopek do poszycia dachu wiązany przy kłosach', *lebioda* — *loboda* — *komosa* — *gorczyca* — *zielenina* — *świniucha* — *świniuszka* — *świerzupa* — *świerzupka* — *chalaйда* — *włok* 'chwast, lebioda: *Chenopodium album*', *nać* — *nacina* — *macina* — *chmielina* — *kartoflanka* — *kartoflinie* — *badylanka* — *badylinie* — *hycze* — *hyczyna* 'zielona nać ziemniaków', *niecka* — *miecka* — *nieculka* — *niecki* — *nieculki* — *kopańka* 'naczynie o dnie półokrągłym, dłubane w drewnie, służące do wyrobu ciasta', *nosze* — *noszki* — *nosilki* — *koromysło* — *koromyśla* 'nosidła na wodę', *pas* — *pojas* — *powrósto* — *przewrósto* — *przewiąsto* 'powrósto do wiązania snopów zboża', *platew* — *platwa* — *lapacz* — *ocap* — *oczep* — *oczepa* 'najwyższa belka w ścianie budynku, na której opierają się krokwie', *szumorodek* — *szulak* — *szulhan* — *szachlak* — *szuszlak* — *szelep* — *szelepek* — *oszelepek* 'kapusta nie rozwinięta w główkę', *suszki* — *płskony* — *płskonie* — *płskonki* — *płskonka* — *płskuchy* — *płskucha* — *płoskoń* — *płoskonne konopie* 'konopie, które nie mają nasienia — męskie', *żuraw* — *żurawel* — *zwód* — *zwid* 'poprzeczna belka przy studni z żurawiem'.

Na wzmożoną interferencję leksykalną, wynikającą z ogromnego bogactwa językowego badanych gwar oraz zróżnicowanych układów geograficznych, przejawiających się zarówno w wariantywności regionalnej o szerokim zasięgu terenowym, jak i wariantywności lokalnej (wewnątrzgwarowej) ze słownictwem różnodialektalnym w gwarze jednej wsi, ma wpływ wiele czynników (zob. H. Pelcowa 1995, 160–161). Należy tu wskazać m.in. na:

1. Rywalizację różnych gwar polskich i współistnienie na tym terenie cech małopolskich, mazowieckich oraz ogólnogwarowych.

2. Rywalizację gwar polskich i gwary ukraińskiej i mieszanie się cech językowych zachodnio- i wschodniosłowiańskich.

3. Rywalizację różnych cech gwarowych i właściwości języka ogólnopolskiego.

4. Podziały administracyjno-polityczne, wspólnoty kulturowe, wyznaniowe i gospodarcze, ruchy kolonizacyjne i osadnicze, gdzie zmiana struktury ludnościowej wymusiła zmianę zachowań językowych mieszkańców tego regionu i pozwoliła na zanik wielu używanych przedtem nazw. Istotne znaczenie mają tu zatem kontakty ludności motywowane historią polityczną i społeczną tych ziem, zmiennością osadnictwa czy osadnictwem wyspowym.

5. Przemiany cywilizacyjno-kulturowe powiązane ze zmianą obyczajowości i mentalności mieszkańców wsi, które powodują, że zanikają stare desygnaty (m.in. z zakresu budownictwa, narzędzi rolniczych, uprawy i obróbki roli, sprzętów domowych, pokarmów i sposobów ich przyrządzania), a zatem w zapomnienie odchodzą także określające je nazwy;

6. Zmiany w świadomości użytkowników gwar i wartościowanie nazw, przy czym określanie lepszy — gorszy zawsze wiązało się w przeszłości i wiąże obecnie z wyborem nazwy powszechnie znanej i używanej, a więc najczęściej dzisiaj już ogólnopolskiej.

Wartościowanie odbywa się na zasadzie wyboru jednej z nazw z uwzględnieniem m.in. takich kryteriów, jak np. nazwa polska — obca, miejska — wiejska, starsza — nowsza, powszechna — rzadka, ogólnopolska — gwarowa, a wśród gwarowych: mazowiecka — małopolska — kresowa. Jednak w takich wypadkach słowo starsze nie zawsze musi zanikać zupełnie, ale powstają ciągi nazw synonimicznych, składające się z dwóch lub trzech wyrazów, używanych zamiennie w jednej wsi, a nawet u jednego użytkownika gwary. Funkcjonują one zazwyczaj obok siebie, z tym że wybór określonej nazwy jest uzależniony m.in. od sytuacji, w której odbywa się rozmowa, rodzaju rozmówców (miejscowy — obcy; gwarowy — niegwarowy), ich wieku, pochodzenia społecznego i terytorialnego, wykształcenia, płci, a także stopnia opanowania języka ogólnopolskiego, w czym olbrzymią i niesłychanie ważną rolę odgrywa szkoła, prasa, radio i telewizja. Zasadnicze pytanie, stawiane w takim wypadku, wiązać się zatem powinno, twierdzi J. Kaś (1992, 96–101; 1994, 24–79), z poszukiwaniem uwarunkowań takiego a nie innego wyboru leksykalnego przez użytkownika gwary. Doskonałym punktem wyjścia w analizie interferencji leksykalnej, pisze dalej autor, są fragmenty wypowiedzi zawierające definicje. Użytkownik gwary nakłada na swoją wypowiedź niejako dwa filtry: informacyjny i kulturowy. Pierwszy z nich pojawia się na skutek uświadomienia sobie różnic leksykalnych między własną gwarą a polszczyzną ogólną i zapewnienie dzięki temu sprawnej i możliwie pełnej komunikacji między rozmówcami gwarowymi a osobami spoza danego środowiska wiejskiego, występowanie zaś drugiego jest następstwem wartościowania świata własnego i, ocenianego wyżej, świata swego rozmówcy. Uświadomienie sobie różnic kulturowych obu światów i krytyczny niejednokrotnie stosunek do własnego języka prowadzi nieuchronnie do wyzbywania się gwary, a tym samym zastępowania nazw dialektałnych ogólnopolskimi lub innymi gwarowymi, uznanymi np. za lepsze, bo rodzime. Jest to szczególnie widoczne we wschodniej części gwar Lubelszczyzny, gdzie mamy wariantowość związaną z rywalizacją z jednej strony gwarowych wyrazów polskich: ogólnogwarowych, małopolskich i mazowieckich, z drugiej zaś wyrazów pol-

skich i ukraińskich. Zachodzi nie tylko typowa dla gwar relacja: kultura miejska — kultura wiejska, ale też kultura zachodniosłowiańska — kultura wschodniosłowiańska. Istotne dla tego regionu są także różnice religijne, narodowościowe i fakt dużego przemieszania się ludności po 1945 roku. Po wysiedleniu Ukraińców pojawili się przybysze z za Buga oraz z innych części makroregionu lubelskiego, a nawet z Małopolski środkowej i Mazowsza, niosąc ze sobą pewne cechy i wyrazy. Wszelkie procesy zachodzące w słownictwie gwarowym na tym terenie znajdują zatem bardzo mocne oparcie w uwarunkowaniach historycznych, osadniczych, religijnych, a także politycznych i administracyjnych.

Należy przy tym pamiętać, że gwary jako mniej narażone na wpływy zewnętrzne i dążności unifikacyjne zachowują wiele archaizmów, z drugiej jednak strony jako język mówiony wprowadzają do zasobu leksykalnego pewne innowacje. I one to przede wszystkim pełnią główną rolę zarówno w określaniu pokrewieństwa językowego gwar, jak i stopnia zachodzących interferencji. Ponadto upowszechnianie i stabilizowanie się norm ogólnopolskich rozbiła jedność dawnych podziałów i powoduje mieszanie się cech, należących do różnych terytorialnie odmian języka. W procesie interferencji dochodzi do dużej niwelacji odrębności słownikowych i przede wszystkim zostaje to, co jest uzasadnione regionalnie, a także to, co nie pozostaje w sprzeczności z powszechnie obowiązującą normą. Innymi słowy, zwyciężają i upowszechniają się wyrazy najbliższe polszczyźnie ogólnej, a giną typowe gwaryzmy nie tylko z powodu zaniku desygnatów, ale i dlatego, że są one zazwyczaj nacechowane ujemnie jako nazwy wyraźnie wskazujące na przynależność dialektalną ich użytkowników.

#### BIBLIOGRAFIA

- Czyżewski F., 1984, *O interferencji językowej w gwarach włodawskich*, „Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Humanistyka” 1982, vol. 24, nr 2, s. 65–72.
- Czyżewski F., 1986, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*, Lublin.
- Czyżewski F., 1988, *O problemach interferencji językowej w ukraińskich gwarach wschodniej Lubelszczyzny*, „Z polskich studiów slawistycznych”, Seria VII, Językoznawstwo, Warszawa, s. 87–93.
- Dejna K., 1979, *Z metodologii gwar peryferyjnych i wyspowych*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXV, s. 35–40.
- Dejna K., 1990, *Z zagadnień interferencji oraz integracji językowej w gwarach*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. XXXVI, s. 61–75.
- Dejna K., 1991, *Interferencja oraz integracja w gwarach*, [w:] id., *Z zagadnień ewolucji oraz interferencji językowej*, Łódź, s. 5–12.

- Kaś J., 1992, *Spoleczno-językowe uwarunkowania interferencji leksykalnej słownictwa gwarowego i ogólnopolskiego*, [w:] *Język a kultura*, t. VII, *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław, s. 95–102.
- Kaś J., 1994, *Interferencja leksykalna słownictwa gwarowego i ogólnopolskiego (na materiale gwar orawskich)*, Kraków.
- Kuraszkiewicz W., 1932, *Przegląd gwar województwa lubelskiego*, [w:] *Monografia statystyczno-gospodarcza województwa lubelskiego*, t. I, Lublin, s. 273–324.
- MAGP — *Mały atlas gwar polskich*, opr. przez Zespół Pracowni Atlasu i Słownika gwar polskich, t. I-II pod red. K. Nitscha, t. III-XIII pod red. M. Karasia, Wrocław 1957–1970.
- Pelcowa H., 1985, *Studia nad słownictwem gwarowym Lubelszczyzny, cz. I, Słownictwo pochodzenia małopolskiego*, Lublin.
- Pelcowa H., 1994, *Mazowizmy leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Lublin.
- Pelcowa H., 1995, *Wariantywność leksykalna gwar pogranicza wschodniego Lubelszczyzny*, [w:] *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniostowiańskim*, pod red. M. Kondratiuka, Białystok, s. 155–166.
- Warchol S., 1989, *Interferencje jako zjawisko systemowe*, [w:] *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny*, pod red. S. Warchoła, „Rozprawy Sławistyczne” IV. Lublin, s. 1–54.
- Weinreich U., 1979, *Languages in Contact*, tłumaczenie rosyjskie: *Jazykowyje kontakty*, Kijów.

## RÉSUMÉ

Le but de cet article est d'approcher les questions liées à l'interférence lexicale qui apparaît dans les contacts entre différents dialectes, langues et cultures.

L'interférence lexicale se manifeste:

1. sur un plan purement lexical, avec une rivalité des noms, étymologiquement différents, venant des patois polonais et ukrainiens, tels que: *górką* — *przęter* — *wyszki* ['grenier de l'étable'], *żrenica* — *panienka* — *lalka* — *człowieczek* ['pupille de l'oeil'], *źródło* — *krynica* [source];

2. sur le plan phonétique ou morphologique, avec différentes variantes de prononciation, par exemple: *bodziak* — *bodak* — *bodiak* ['mauvaise herbe, Cirsium arvense'], *bobowinie* — *bobowiny* ['pousse de fève'];

3. sur le plan à la fois lexical et phonétique ou sur le plan lexical et morphologique, par exemple: *drygla* — *drygli* — *galareta* — *kwaszeliny* ['gelée de pieds de porc'], *motoducha* — *młoducha* — *molodycia* — *panna młoda* — *pani młoda* ['jeune mariée'], *walek* — *walok* — *tluczek* — *tluczek* — *tlukacz* — *tolkacz* — *kalatuszka* ['pilon'].

À la base des processus d'interférence il y a la variation, c'est-à-dire la multiplicité des mots de patois, donc la possibilité de choisir l'un d'entre eux. Cela se manifeste dans la rivalité entre différents patois polonais, entre patois polonais et patois ukrainiens, entre diverses caractéristiques des patois et les propriétés de la langue standard, mais aussi dans les conditionnements historiques, politiques, confessionnels et dans les transformations de la civilisation et de la culture ainsi que dans les changements de la conscience linguistique des usagers des patois.

